

Høgskolen i Telemark

KONTINUASJONSEKSAMEN

2117 Norsk litteratur før 1900

23. mai 2013

kl. 9.00 - 14.00

Tid:	5 timar
Målform:	Nynorsk
Sidetal:	11 sider inkl. framside og vedlegg
Hjelpemiddel:	Ingen
Vedlegg:	9 sider
Merknader:	

Eksamensresultata blir gjort kjent på StudentWeb.

Fakultet for allmennvitenskaplege fag

Skriv ein analyse av eit av desse verka:

1. "Ved Rundarne " av Aasmund Olavsson Vinje

eller

2. "Karen" av Alexander L. Kielland

eller

3. *Peer Gynt* , eventuelt eit anna Ibsen-drama du har lagt opp

Vedlagde tekstar

«Ved Rundarne» 1 side

«Karen» 6 sider

Utdrag frå *Peer Gynt*, 2 sider

VED RUNDARNE

No seer eg atter slike Fjøll og Dalar,
som deim eg i min fyrste Ungdom saag,
og sama Vind den heite Panna svalar;
og Gullet ligg paa Snjo, som fyrr det laag.
Det er eit Barnemaal, som til meg talar,
og gjer' meg tankefull, men endaa fjaag.
Med Ungdomsminni er den Tala blandad:
Det strøymer paa meg, so eg knapt kann anda.

Ja, Livet strøymer paa meg, som det strøymde,
naar under Snjo eg saag det grøne Straa.
Eg drøymer no, som fyrr eg alltid drøymde,
naar slike Fjøll eg saag i Lufti blaa.
Eg gløymer Dagsens Strid, som fyrr eg gløymde,
naar eg mot Kveld af Sol eit Glimt fekk sjaa.
Eg finner vel eit Hus, som vil meg hysa,
naar Soli heim til Notti vil meg lysa.

Alt er, som fyrr, men det er meir forklaarat,
so Dagsens Ljos meg synest meire hjart,
og det, som beit og skar meg, so det saarat,
det gjerer sjølv Skuggen mindre svart;
sjølv det, som til at synda tidt meg daarat,
sjølv det gjer' harde Fjøllet mindre hardt.
Forsonad' koma atter gamle Tankar:
det sama Hjarta er, som eldre bankar.

Og kver ein Stein eg som ein Kjenning finner,
for slik var den, eg flaug ikring som Gut.
Som det var Kjæmpur spyr eg, kven som vinner
af den og denne andre haage Nut.
Alt minner meg; det minner, og det minner,
til Soli burt i Snjoen sloknar ut.
Og inn i siste Svevn meg eigong huggar
dei gamle Minni og dei gamle Skuggar.

Trykt første gong i *Ferdaminne fraa Sumaren 1860*, 1861.

Snjo: snø.

fjaag: glad.

daarat: lokka, forførte.

haage: høge.

huggar: trøystar, roar.

trykt 1.9. 1882

Alexander Kielland

KAREN

Det var engang i Krarup Kro en pike, som het Karen.

Hun var alene om oppvartningen; for kromannens kone gikk nesten alltid omkring og lette efter sine nøkler. Og der kom mange i Krarup Kro; – både folk fra omegnen, som samledes, når det mørknet om høstaftenen og satt i krostuen og drakk kaffepunsjer sådan i alminnelighet uten noen bestemt hensikt, men også reisende og veifarende, som kom trampende inn blå og forblåste, for å få seg noe varmt, som kunne holde livet oppe til neste kro.

Men Karen kunne allikevel klare det hele, skjønt hun gikk så stille og aldri syntes å ha hastverk.

Hun var spinkel og liten – ganske ung, alvorlig og taus så det var ingen morskap ved henne for de handelsreisende. Men skikkelige folk, som gikk i kroen for alvor og som satte pris på at kaffen servertes hurtig og skåldende het, de holdt desto mere av Karen. Og når hun smøg seg frem mellom gjestene med sitt brett, vek de tunge vadmelskropper til side med en uvanlig fart, det ble gjort vei for henne, og samtalen sluknet for et øyeblikk, alle måtte se efter henne, hun var så nydelig.

Karens øyne var av de store grå, som på en gang syntes å se og å se langt – langt forbi; og øyenbrynene var høyt buet liksom i forundring.

Derfor trodde fremmede at hun ikke riktig forstod hva de ba om. Men hun forstod godt og tok ikke feil. Det var bare noe underlig over henne allikevel, – som om hun så langt ut efter noe – eller lyttet – eller ventet – eller drømte.

Vinden kom vestenfra over lave sletter. Den hadde veltet lange, tunge bølger henover Vesterhavet; salt og våt av skum og fråde hadde den kastet seg inn over kysten. Men i de høye klitter med det lange marchalm var den blitt tørr og full av sand og litt trett, så da den kom til Krarup Kro, var det nettopp så vidt at den kunne få portene opp til reisestallen.

Men opp fór de, og vinden fylte det store rom og trengte inn ad kjøkkendøren, som stod på klem. Og til slutt ble det et sådant press av luft, at portene i den annen ende

av stallen også sprang opp, og nu fór vestenvinden triumferende tvers igjennom, svinget lykten, som hang i taket, tok luen av stallkaren og trillet den ut i mørket, blåste teppene over hodet på hestene, blåste en hvit høne ned av pinnen og opp i vanntrauet. Og hanen oppløftet et fryktelig skrål, og karen bante, og hønsene skrek, og i kjøkkenet kvaltes de av røk, og hestene ble urolige og slo gnister av stenene; selv endene, som hadde trykket seg sammen nær krybbene, for å være de første til de spilte korn, tok på å snadre, og vinden bruste gjennom med en helvedes alarm, inntil det kom et par mann ut fra krostuen, satte rygg mot portene og presset dem sammen igjen, mens gnistene føk dem i skjegget fra de store tobakkspiper.

Efter disse meritter kastet vinden seg ned i lyngen, løp langs de dype grøfter og tok et ordentlig tak i postvognen, som den traff en halv mils vei fra kroen.

”Det var dog et fandens jav han alltid har for å komme til Krarup Kro,” – knurret Anders postkar og slo et klask over de svette hester.

For det var visst tyvende gang at postføreren hadde latt vinduet gå ned, for å rope et eller annet opp til ham. Først var det en vennskapelig invitasjon til en kaffepunsj i kroen; men efter hvert ble det tynnere med vennskapeligheten, og vinduet fór ned med et smell, og ut får det noen kortfattede bemerkninger både over hest og kusk, som Anders iallfall slett ikke kunne være tjent med å høre.

Imidlertid strøk vinden lavt langs med jorden og sukket så langt og besynderlig i de tørre lyngbusker. Det var fullmåne; men tett overskyet, så det bare lå et hvitaktig diset skjær over natten.

Bakenfor Krarup Kro lå torvmyren mørk med sorte torvskur og dype farlige hull. Og innimellom lyngtuene buktet det seg en stripe av gress, som om det kunne være en vei; men det var ingen vei, for den stanset like i kanten av en torvgrav, som var større enn de andre og dypere også.

Men i gresstripen lå reven ganske flat og lurte, og haren hoppet på letten fot over lyngen.

Det var lett for reven å beregne at haren ikke ville løpe lang ring så sent på aftenen. Den stakk forsiktig den spisse snute opp og gjorde et overslag; og idet den lusket tilbake følgende vinden, for å finne et godt sted, hvorfra den kunne se hvor haren ville

slutte ringen og legge seg ned, tenkte den selvbehagelig over hvorledes revene bestandig blir klokere og harene bestandig dummere og dummere.

Inne i kroen var det usedvanlig travelt, for et par handelsreisende hadde bestilt harestek; dessuten var kromannen på auksjon i Thisted, og madamen var aldri vant til å stelle med annet enn kjøkkenet. Men nu traff det seg så, uheldig at sakføreren skulle ha fatt i kromannen, og da han ikke var hjemme, måtte madamen ta mot en lang beskjed og et ytterst viktig brev, hvilket aldeles forvirret henne.

Ved ovnen stod en fremmed mann i oljeklær og ventet på en flaske sodavann; to fiskeoppkjøpere hadde tre ganger rekvirert konjakk til kaffen; kromannens kar stod med en tom lykt og ventet på et lys, og en lang tørr bondemann fulgte Karen engstelig med øynene: han skulle ha 63 øre igjen på en krone.

Men Karen gikk til og fra uten å forhaste seg og uten å forvirres. Man skulle neppe tro at hun kunne holde rede i alt dette. De store øynene og de forundrede øyenbryn var liksom spente i forventning; det lille fine hodet holdt hun stivt og stille – som for ikke å forstyrres i alt det hun hadde å tenke på. Hennes blå hvergarnskjole var blitt for trang for henne, så halslinningen skar seg litt inn og dannet en liten fold i huden på halsen nedenunder håret.

”De aggerpiker er så hvite i huden,” sa den ene fiskeoppkjøper; de var unge folk og talte om Karen som kjennere.

Henne ved vinduet var det en mann som så på klokken og sa: ”Posten kommer tidlig i aften.”

Det rumlet over brostenene utenfor; porten til reisestallen slos opp, og vinden rusket igjen i alle dører og slo røk ut av ovnene.

Karen smøg ut i kjøkkenet, i det samme krodøren gikk opp. Postføreren trådte inn og hilste god aften.

Det var en høy, smukk mann med mørke øyne, sort krøllet skjegg og et lite, kruset hode. Den lange, rike kappe av kongen av Danmarks praktfulle røde klede var prydet med en bred krave av krøllet hundeskinn utover skuldrene.

Alt det tarvelige lys fra de to parafinlamper, som hang over krobordet, syntes å kaste seg forelsket over den røde farve, som stakk så meget av mot alt det grå og sorte som var i rommet. Og den høye skikkelse med det lille krusete hode, den brede krave og

de lange purpurrøde folder ble – idet han gikk gjennom den lave, røkede krostue – til et vidunder av skjønnhet og prakt.

Karen kom hurtig inn fra kjøkkenet med sitt brett; hun bøyet hode, så man ikke kunne se ansiktet, idet hun skyndte seg fra gjest til gjest.

Haresteken plaserte hun midt foran de to fiskeoppkjøpere, hvorpå hun brakte en flaske sodavann til de to handelsreisende, som satt i stuen innenfor. Derefter gav hun den bekymrede bondemann et talglys, og idet hun smuttet ut igjen, stakk hun 63 øre i hånden på den fremmede ved ovnen.

Kromannens kone var aldeles fortvilet; hun hadde visstnok ganske uformodet funnet nøklene; men straks derpå mistet sakførerens brev, og nu stod hele kroen i det frykteligste røre: ingen hadde fått hva de skulle ha, alle ropte, munnen på hinannen, de handelsreisende ringet uavladelig ined bordklokken, fiskeoppkjøperne lo seg nesten fordervet av haren, som lå og skrevet på fatet foran dem; men den bekymrede bondemann pikket madamen på skulderen med sitt talglys, han skalv for sine 63 ore. Og i all denne håpløse forvirring var Karen sporløst forsvunnet. –

– Anders postkar satt på bukken; kromannens dreng stod ferdig til å åpne portene; de to reisende inne i vognen ble utålmodige, hestene også – skjønt de ikke hadde noe å glede seg til, og vinden rusket og pep gjennom stallen.

Endelig kom postføreren, som de ventet på. Han bar sin store kappe på armen, da han trådte hen til vognen og gjorde en liten unnskyldning, fordi man hadde ventet. Lykten lyst ham i ansiktet; han så ut til å være meget varm, og det sa han også med et smil, idet han trakk kappen på og steg opp hos kusken.

Portene gikk opp og postvognen rumlet avsted. Anders lot hestene gå smått, nu hadde det jo ingen hast mere. Av og til skottet han til postføreren ved siden; han satt ennu og smilte hen for seg og lot vinden ruske seg i håret.

Anders postkar smilte også på sin måte; han begynte å forstå. Vinden fulgte vognen til veien vendte, kastet seg derpå igjen inn over sletten og pep og sukket så langt og besynderlig i de tørre lyngbusker. Reven lå på sin post, alt var på det nøyeste beregnet; haren måtte snart være der.

Inne i kroen var Karen endelig dukket opp igjen, og forvirringen dempedes etter hvert. Den bekymrede bondemannen ble kvitt sitt lys og fikk sine 63 øre, og de handelsreisende hadde kastet seg over steken.

Madamen klynket litt; men hun skjente aldri på Karen; det var ikke det menneske i verden som kunne skjenne på Karen.

Stille og uten å forhaste seg gikk hun igjen til og fra, og den fredelige hygge, som alltid fulgte henne, bredte seg atter over den lune, halvmørke krostue. Men de to fiskeoppkjøpere, som hadde fått både en og to konjaker til kaffen, var ganske betatt av henne. Hun hadde fått farge i kinnene og et lite halvskjult glimt av et smil, og når hun en enkelt gang løftet øynene, fór det dem gjennom hele kroppen.

Men da hun følte at deres øyne fulgte henne, gikk hun inn i stuen, hvor de handelsreisende satt og spiste og gav seg til å pusse noen teskjeer borti skjenken.

”La De merke til postføreren?” – spurte den ene av de reisende.

”Nei – jeg så bare et glimt av ham; han gikk visst straks ut igjen,” svarte den annen med munnen full av mat.

”Satans skjønn fyr! jeg har så menn danset i hans bryllup.”

”Så – er han gift?”

”Ja visst! – hans kone bor i Lemvig; de har visst to barn. Hun var datter av kromannen i Ulstrup, og jeg kom just dertil bryllupsaftenen. Det var en lystig natt – kan De tro!”

Karen slapp teskjeene og gikk ut. Hun hørte ikke hva de ropte til henne i krostuen; hun gikk over gården til sitt kammer, lukket døren og begynte halvt sanseløs å ordne sine sengklær. Hennes øyne stod stive i mørket, hun tok seg til hodet, hun tok seg for sitt bryst, – hun stønnet, hun forstod ikke, – hun forstod ikke –

Men da hun hørte madamen så ynkelig rope: ”Karen! – bitt’ Karen!” – da fór hun opp, ut av gården, om baksiden av huset, ut – ut i heden.

I halvlyset buktet den lille gresstripe seg mellom lyngen, som om det kunne være en vei; men det var ingen vei, ingen måtte tro det var noen vei, for den førte like i kanten av den store torvgrav.

Haren skvatt opp, den hadde hørt et plask. Den fór avsted som om den var gal, i lange hopp; snart sammentrukket med benene innunder seg og ryggen krum, snart utstrakt, utrolig lang – som et flyvende trekkspill – hoppet den avsted over lyngen.

Reven stakk den spisse snute opp og stirret forbauset etter haren. Den hadde ikke hørt noe plask. For den var kommet etter alle kunstens regler smygende på bunnen av en dyp grøft; og da den ikke var seg noen feil bevisst, kunne den ikke begripe seg på haren.

Lenge stod den med hodet oppe, bakkroppen senket og den store buskede hale gjemt i lyngen, og den begynte å tenke over om det er harene som blir klokere, eller revene som blir dummere.

Men da vestenvinden hadde løpt et langt stykke, ble den til nordenvind, siden til østenvind, derpå til sønnenvind og til slutt kom den igjen over havet som vestenvind, kastet seg inn i klitten og sukket så langt og besynderlig i de tørre lyngbusker. Men da manglet det to forundrede grå øyne i Krarup Kro og en blå hvergarnskjole, som var blitt for trang. Og kromannens kone klynket mere enn noensinne; hun kunne ikke forstå det, – ingen kunne forstå det, unntatt Anders postkar – og en til. –

– Men når gamle folk ville gi ungdommen en riktig alvorlig advarsel, pleiet de gjerne å begynne således: ”Det var engang i Krarup Kro en pike, som het Karen –”

Henrik Ibsen: Peer Gynt
(trykt 1. g. 1867)

DE HANDLENDE:

Ase, en bondemanns enke.
Peer Gynt, hennes sønn.
To kjerringer med kornsekker. Aslak, en smed. Bryllupsgjester.
Kjøkemester. Spillemann, osv.
Et par innflytterfolk.
Solveig og lille Helga, deres døtre.
Bonden på Høgstad.
Ingrid, hans datter.
Brudgommen og hans foreldre.
Tre seterjenter. En grønkledd kvinne.
Dovre-gubben.
Et hoff troll. Flere lignende. Trolljomfruer og trollunger. Et par hekser. Tomtegubber, nisser, haugfolk osv.
En stygg unge. En stemme i mørket. Fugleskråk.
Kari, en husmannskone.
Master Cotton, Monsieur Ballon, Deherrer v. Eberkopf og Trum-peterstråle, reisende herrer. En tyv og en heler.
Anitra, en beduinerhøvdinges datter.
Arøbere, slavniner, dansende piker osv.
Memnonstøtten (syngende). Sfinksen ved Gizeh (stum person).
Begriiffenfeldt, professor, dr. phil., forstander for dårekisten i Kairo.
Huhu, en måstrever fra Malebarkysten. Hussein, en østerlandsk minister. En fellah med en kongemumie.
Flere dårekistelemer samt deres voktere.
En norsk skipper og hans mannskap. En fremmed passasjer.
En prest. Et likfølge. En lensmann. En knappestøper. En mager person.
(Handlingen, som begynner i forstången av dette århundre og slutter hemmot våre dager, foregår dels i Gudbrandsdalen og på høyfjellene der omkring, dels på kysten av Marokko, dels i ørkenen Sahara, i dårekisten i Kairo, på havet osv.)

FØRSTE HANDLING

(En li med løvtrær nær ved Ases gård. En elv fosser nedover. Et gammelt kvernhus på den annen side. Het sommerdag.)

(Peer Gynt, en sterkbygget tyveårs gutt, kommer ned over gangstien. Ase, moren, liten og fin, følger etter. Hun er vred og skjeller.)

Ase. Peer, du lyver!

Peer Gynt (*uten å stamse*). Nei, jeg gjør ei!

Ase. Nå, så bann på det er sant!

Peer Gynt. Hvorfor banne?

Ase. Tvi; du tør ei!

Alt i hop er tøv og tant!

Peer Gynt (*står*). Det er sant — hvert evig ord!

Ase (*foran ham*). Og du skjems ei for din mor?

Først så renner du til fjells

månedsvis i travle onnen

for å veide ren på fonnen,

kommer hjem med reven pels,

uten børse, uten vilt; —

og til slutt med åpne øyne

mener du å få meg bilt

inn de verste skytterløgne! —

Nå, hvor traff du så den bukken?

Peer Gynt. Vest ved Gjendin.

Ase (*ler spotsk*). Riktig, ja!

Peer Gynt. Hvasse vinden bar ifra;

bak et oreholt forstukken

han i skaresneen grov

etter lav —

Ase (*somfjor*). Ja riktig, ja!

Peer Gynt. Pusten holdt jeg, stod og lyttet,

hørte knirken av hans hov,

så av ene hornet grenene.

Derpå varsomt mellom stenene
 frem på buken jeg meg flyttet.
 Gjemt i røsen opp jeg glyttet; —
 slik en bukk, så blank og fet,
 skulle du vel aldri sett!

A s e. Nei bevarer vel!

P e e r G y n t. Det smalt!

Bukken stupte bums i bakken.
 Men i samme stund han falt,
 satt jeg skrevs på bukkeryggen,
 grep ham i det venstre øre,
 ville nettopp kniven kjøre
 bakom skolten inn i nakken; —
 hei! da skrek han vilt, den styggen,
 stod med ett på alle fire,
 slo meg med et akterkast
 ut av neven kniv og slire,
 skrødde meg om lenden fast,
 stemte hornene mot leggen,
 klemte meg som i en tang; —
 dermed satte han på sprang
 bent frem over Gjendin-eggen!

A s e (wilkårlig). Jesu navn da —!

P e e r G y n t. Har du sett den

Gjendin-eggen noen gang?
 Den er halve milen lang,
 hvass bortetter, som en ljå.
 Utfor breer, skred og lier,
 rakt nedover urder grå,
 kan en se til begge sider
 lukt i vannene, som blunder
 svarte, tunge, mer enn trettent-
 hundre alen nedenunder. —

Langsmed eggen han og jeg
 skar oss gjennom været vei.

Aldri red jeg slik en fole!

Midt imot, der vi for fram,
 var det som det gnistret sole.
 Brune ørnerygger svam

i det vide svimle sluk
 midtveis mellom oss og vannene, —
 sakket akterut, som fnugg.

Isflak brast og brøt mot strandene;
 men der var ei dønn å høre;
 bare virvlens vetter sprang,
 som i dans; — de sang, de svang
 seg i ring for syn og øre!

A s e (svimmel). A, Gud trøste meg!

P e e r G y n t. Med ett,

på en rådløs bråbratt plett,
 fór i været rype-steggen,
 flakset kaklende, forskremt,
 fra den knart hvor han satt gjemt,
 kloss for bukkens fot på eggen.

Bukken gjorde halvt omkring,
 satte med et himmelspring
 utfor dypet med oss begge!

(A s e vakler og griper etter en trestamme. P e e r G y n t blir ved.)

Bak oss bergets svarte vegge,
 under oss et bunnløst sluk!

Først vi kløvde lag av tåker,
 kløvde så en flokk av måker,
 som igjennom luften vikende
 fløy til alle kanter skrikende.

Nedad uten stans fór toget.

Men i dypet glitret noget
 hvitlett, som en rensdyrbuk. —

Mor, det var vårt eget billed,

som igjennom fjellsjø-stillet

opp mot vannets skorpe pilet

i den samme ville fart

som i den vi nedad kilet.

A s e (gisper etter været).

Peer! Gud fri meg —! Si det snart —!

P e e r G y n t. Bukk fra luften, bukk fra bunnen

stangedes i samme stunden,

så at skummet om oss klasket.

Ja, der lå vi nå og plasket. —

Langt om lenge, du, vi nådde